

פרדיסא, שהרי אחרי שמחק את רוב האות בי"ת והשאיר רק את
החלק הימני שלה שנראה כו"ו, נעשה רווח בין האותיות, כפתייה
– כפתו על העמוד להכותו, ואודי – הודה הלוקח שזיף את
השטר.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זיופי שטר: הוהא שטר דהנה
כתב ביה שפלוני קנה את מנת – חלקם בקרקע של ראובן ושמעון
אחי – האחים, הנה להו אחא דשמיא אחי – היה לאותם ראובן
ושמעון אח נוסף ששמו 'אחי', אול הלוקח וכתב ביה וי"ו – הוסיף
לפני המילה 'אחי' שהיתה כתובה שם, את האות וי"ו, ושניה –
ועשה מהמילה 'אחי', את המילה 'ואחי', ונמצא כתוב בשטר
שקנה את חלקם של 'ראובן ושמעון ואחי', כלומר את חלק שלשת
האחים שבקרקע. אהא לקמיה דאבני, אמר ליה ללוקח, מאי טעמא
דחיק ליה עלמא להאי וי"ו בולי האי – מדוע דחוק כל כך המקום
לאות וי"ו הכתובה לפני 'אחי', שכיון שכתבה בזיוף הוצרך
לדחוקה בין המילים. כפתייה – כפתו על העמוד להכותו, ואודי –
הודה הלוקח שזיף את השטר.
הגמרא מביאה מעשה בזיוף חתימות העדים שבשטר: הוהא שטר
דהנה חתים עליה – שהיו חתומים עליו כעדים רבא, ורב אחא בר
אדא. אהא לקמיה דרבא, וכיון שזיף היטב את החתימות אמר ליה
רבא, אכן דין חתימות דא דדיי היא – זאת חתימת ידי, מיהו – אבל
לא יתכן שאני חתמתי כאן, כיון דקמיה דרב אהא בר אדא, לא
חתמי לי מעולם – תחולם לא חתמתי לפני רב אחא בר אדא, אלא
תמיד כיבדתי לחתום תחילה כיון שהיה זקן. כפתייה – כפתו רבא
על העמוד להכותו, ואודי – והודה שזיף את חתימותיהם של רבא
ורב אחא בר אדא. אמר ליה רבא לאותו ויזין, בשלמא דיי, ויפת
– את חתימתי אני יכול להבין שהצלחת לזיף, אלא את חתימתי
דרב אהא בר אדא, דרתית דיה – שידיו רועדות, ואותיות חתימתי
אינן מסודרות אלא פורחות לפי רעידת ידו, חכי עבדת – כיצד
עשית זאת. אמר לו הוייפן, אנחי דא אמצרא – הנחתי את ידי על
החבל שקשור לרובה הנדר, שהרוצה לעבור את הנדר על גבי
קרש קטן המונח שם אוצחו בחבל, והחבל רועד מחמת המים, וכך
רעדה ידו כשחתם. ואמרי לה – ויש שאמרו דקם אורניקא – שעמד
הזויף על הכלי ששואבים בו מים מהבור, שהוא רועד, וכתב את
חתימתו של רב אחא בר אדא:

משנה

משנתינו מבארת באיזה אופן רשאים העדים למסור שטר חתום
לאחד מבעלי הדברים, אף שאין שני הצדדים הנוגעים בדבר
נמצאים לפניהם. וכן יבואר בה מי הוא שמשלם את שכר הסופר.
ביתבין גט לאיש – לבעל, וחותרים בו העדים ומוסרים אותו לבעל,
אף על פי שאין אשתו עמו, כיון שהוא יכול לגרשה בעל כרחו
ואינו צריך לכתוב את הגט מדעתה, ויגרשה מתי שירצה.
וכן כותבים את ה'שוקר' – שטר שהאשה כותבת בו שקיבלה
מבעלה את דמי כתובתה, לאשה, אף על פי שאין בעלה עמה, כיון
שאינן הבעל מפקיד בכתובה זו, אלא היא בלבד, ועליה להזיז
בשטר זה שלא יבוא ליד בעלה קודם שיפרע לה את כתובתה.
המשנה מבארת מתי נאמרו דינים אלו: וכלבד שיהא הסופר וכן
העדים מבידן, כלומר, מכיר את שמות הבעל והאשה שהוא כותב
בגט או בשובר, שאם לא כן יש לחשוש שיכתוב הבעל גט לשם
אשה אחרת ויתנו לה, או שהאשה תכתוב שובר לבעל אחר,
ותתן לו.
אומרת המשנה דין נוסף: והפעל המגרש את אשתו, הוא נותן את
השקד לסופר הכותב את הגט, וכטעם שיבואר בגמרא (ספא) וכן
נותן את השכר של כתיבת השובר של פרעון הכתובה, שהרי שטר
זה נכתב לטובתה, שלא תחזור האשה ותגבה ממנו את כתובתה
פעם נוספת.

ומשני להו זוי – ומונה אותם כזוים שלמים, שכל מאה תשעים
ושתים פרוטות הן זה, ובמקום שש מאות פרוטות יכתוב שלשה
זוים ועשרים וארבעה פרוטות. מאי אקרי – מה האפשרויות
שאפשר לומר, או שכונתו לשית מאה איסתריו וזוזא – שש מאות
סלעים ועוד זה, או שכונתו (לשית מאה זוזי וחד זוזא – שש מאות
זה, ועוד זה), מסיים אבבי ואומר: יד פעל השקד על התחתונה,
שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו גובה שש מאות סלעים
שהם מטבעות גדולים יותר, אלא רק שש מאות זוים, ועוד זה.
הגמרא מביאה מימרא של אבבי בענין זיוף שטרות: אמר אבבי, האי
מאן דכעי – מי שרוצה למיחית חתימות ידיה בבי דיקא להראות לבית
דין את חתימת ידו על נייר חלק, כדי שיוכלו להשוותה לחתימה
שחתם על שטר אחר, ולראות שאכן זו חתימתו האמיתית, לא
לחוי – לא יראה את חתימתו על ידי שיחתום בסוף מגילתא – בסוף
קלף ריק, דלמא מנפכה לה – שמה ימצאנה אחר שהוא אדם רע,
וכתבי דמסקי ביה זוי – ויכתוב מעל חתימתו שהוא נושה ממון
בחתום מטה, וחתימתו שלמטה תחייבו אף שאין שם עדים, דתנן
במשנה להלן (קפה), הוציא עליו התובע שטר בכתב ידו – בחתימתו
של הנתבע שהוא חייב לו ממון, גובה מנכסים בני חורין – נכסים
שביד הלה עצמו, ויבוא לידי הפסד, ולכן לא יחתום במקום כזה
שאפשר לזיף שטר מעל חתימתו.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הוהא בובינא – מעשה במוכס
יהודי, דאחא לקמיה דאבבי, אמר ליה המוכס, ניהו לי מר חתימות
דיה – יראה לי אדוני את חתימת ידו על גבי שטר, דכי אתו רבנן
– כדי שכשיבואו בני הישיבה להעביר את המכס, מהו לי – יראו
לי את חתימת ידך שאתה מבקש שאוותר להם על תשלום המכס,
ומעברנא להו בלא מנכסא – ואעבירם ללא תשלום המכס. אחוי ליה
– רצה אבבי להראות לו את חתימתו בריש מגילתא – בראש הקלף,
הנה קא נגיד ביה – היה אותו מוכס מושך את הקלף כדי שיחתום
אבבי בסוף הקלף, ויכול לזיף על גביו שטר חוב על אבבי. אמר ליה
אבבי, כבד קדמוך רבנן, שאמרו שלא לחתום בסוף הקלף מחשש
לזיוף.
הגמרא מביאה דין נוסף בכתבת השטר, מחשש לזיוף: אמר אבבי,
אדם שכותב סכומי כסף בשטר, מתלה – משלש ועד עשר, כגון
שלוה מחבירו שלש מטבעות או יותר, עד עשר, לא לכתוב
מספרים אלו בסוף שיהא – שורה, שהרי נשאר גליון ריק אחרי
סיום המילה, ויש לחשוש דלמא מוזהב חתימה את האותיות י"ד
ומ"ם ברווח שנשאר אחרי המילה, מהמילה 'שלש' יעשה
שליש, וכן אמרבי, יעשה 'ארבעה', וכן על דרך זו עד עשר.
אך בכתבת 'אחד עשר' אין לחשוש, שהרי אם ירצה לזיף
ולכתוב 'אחד ועשרים' יצטרך להוסיף את האות וי"ו לפני
ה'עשרים', וכיון שצריך לדחוק ולהוסיף בין המילים, יהיה זיופו
ניכר.
ממשך אבבי: ומכל מקום אי איתרמי ליה – אם הודמן לו לכתוב כן
בסוף השורה, ניהדיה לדבדיה – יחזור על דבריו, כלומר על מילה
זו של הסכום, תרי, תלתא ויזני – שתיים או שלש פעמים, ובאופן
זה אי אפשר ליתרמי ליה – שלא יודמן לו לכתובה לפחות
פעם אחת באמצע שיהא, שאז אי אפשר להוסיף עליה כלום, ואף
אם יזיף למעלה, הרי למדים מהתחתון, כמבואר במשנתינו (ספא)
שכשיש סתירה בסכום בין העליון לתחתון הולכים אחר התחתון.
הגמרא מביאה מעשה בזיוף שטרות: הוהא – מעשה בשטר מקה,
דהנה כתב ביה תילתא בפדדיקא – מכרתי לפלוני שליש מהפרדס
שיש לי בתוך הגינה. אול – הלך הלוקח ומחקיקה לגינה דכ"ה,
וכרעה – מחק את הרגל ואת רוב הגג של האות בי"ת, עד שהיתה
נראית כאות וי"ו, ושניה 'אפדדיקא' – ושינה את המילים 'תילתא
בפדדיסא', ל'תילתא ופדדיסא', ומשמעות הלשון היא שמכר לו
שליש בגינתו, ומלבד זה את כל הפרדס שלו. אהא לקמיה דאבבי
– בא הדין לפני אבבי, אמר ליה אבבי ללוקח, מאי טעמא רויח ליה
עלמא להאי וי"ו – מדוע יש רווח גדול בין האות וי"ו למילה

בבא בתרא דף קסז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רמג

המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטר הלואה: פותבין
וחותמים ומוסרים שטר הלואה ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו,
שהרי אין למלוה הפסד בכך, ויתנו לו בעת ההלואה. ואין פותבין
שטר חוב למלוה, עד שיהא המלוה עמו, שאם לא כן יכתוב המלוה
שטרות ללא שילוח כלל, ויגבה בהם שלא כדין.
אומרת המשנה דין נוסף: והלוה הוא שנותן את השטר לסופר
הכותב את שטר ההלואה, שהרי הוא מנהנה מזה הלואה.
המשנה מבארת את דיני כתיבת שטר מקח: פותבין שטר למוכר
קרקע לחבירו, אף על פי שאין הלוקח עמו, שהרי אין ללוקח
הפסד בדבר, וכשימכור את שדוהו יתן את השטר ללוקח. ואין
פותבין שטר ללוקח עד שיהא המוכר עמו, שאם לא כן יכתוב
הלוקח שטרות מקח ללא שיקנה אותם באמת, ויוציא בשטרות
אלו את הקרקע מיד בעליה שלא כדין. והלוקח הוא שנותן את
השטר לסופר הכותב את שטר המקח, כיון שעיקר ההנאה היא
שלו.
המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטרות אירוסין ונישואים:
אין פותבין שטר אירוסין, שנכתב בהם כמה התחייבו אבי החתן
ואבי הכלה לתת לחתן ולכלה, ושטרי נישואין – שטר כתובה, אלא
מדיעת שניהם – שטר אירוסין מדעת אבי החתן ואבי הכלה
המתחייבים ממון בשטר זה, ושטר נישואין מדעת החתן והכלה,
שמתחייבים זה לזה חיובים שונים. והתקן הוא שנותן את השטר
של כתיבת שטרות אלו, כיון שהוא קונה, וגם מרויח את הנדוניא
שהנכסיה לו.
אין פותבין שטר אירוסות, שבו מתחייב האריס לעבוד בשדה של
בעל הבית תמורת חלק מסוים בתבואה שתצמח, ולא שטר
קבלנות, שבו מתחייב הקבלן לעבוד בשדה תמורת שכר קבוע
שאינו לפי כמות התבואה שצמחה, אלא מדיעת שניהם, כיון
שהשטר מחייב את שניהם שלא יוכלו לחזור בהם מהתחייבותם.
והתקבל – האריס או הקבלן, הוא שנותן את השטר של הסופר, כיון
שעיקר ההנאה שלו. אין פותבין שטר בייחוד, וכל שאר השטרות
שדה מעשה בית דין, אלא מדיעת שניהם – שני בעלי הדין, ושניהם
נותנין את השטר של הסופר. רבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר,
לשניהם פותבין שנים – לשני בעלי הדין כותבים שני שטרות, לזה
שטר לעצמו ולזה שטר לעצמו.

גמרא

שנינו במשנה: 'כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו,
והשובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכיר'.
שואלת הגמרא: מאי 'ובלבד שיהא מכיר', את מי צריכים העדים
להכיר כדי לכתוב את השטרות. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה
אמר רב, ובלבד שיהא הסופר וכן כל אחד מהעדים, מכיר את שם
האיש, בכתיבת גט, שאם לא כן יש לחשוש שהאדם שלפניהם
כותב גט על שם אדם אחר, ויתן את הגט לאשת אותו אדם, ותטען
שהתגרשה מבעלה ותגבה כתובתה, וכן עליו להכיר את שם
האשה שהוא כותב בשוקר על פי ציוויה, שאם לא כן יש לחשוש
שתכתוב שובר על שם אשה אחרת, ותתן אותו לבעלה של אותה
אשה אחר שגירשה, ויטען שפרע לה את כתובתה.
הגמרא מבררת את דברי רב: יתיב (ישב) רב ספרא, ורב אחא בר
הונא, ורב הונא בר חיננא, ויתבי אפיי נביהו – וישב אבוי אצלם,
ויתבי וקמיפעיא להו – וישבו והסתפקו בביאור דברי רב, האם
אפשר לדייק מדבריו שאת שם האיש בנטי, אין – יש צורך שיכירו
הסופר והעדים, אבל את שם האשה, לא, וכן דווקא את שם האשה
בשוקר, אין – צריכים להכיר, אבל את שם האיש לא, והרי אם כן
קשה, ליחוש, דלמא כתב גיטא – שמת יכתוב אדם גט על שם אשת
חבירו, ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך – וילך ויתן את הגט
לאשת חבירו, ותטען שהיא גרושה ותגבה מבעלה את כתובתה
שלא כדין. וכן יש לחשוש דומינן – לפעמים יכול לקרות דאזלא
וקתבה אשה שוקר על שם אדם אחר שאינו בעלה, ויהבה לגמרא

דלאו דילה – ותתן את השובר לאותו אדם שאינו בעלה, ויהיה
נאמן לומר שפרע את הכתובה לאשתו.
אמר להו אפיי, הכי אמר רב, כלומר, כך הוא פירוש דבריו, צריכים
הסופר והעדים להכיר את שם האיש בנטי, כפי שאמר רב
בפירוש, והוא הדין לשם האשה, שצריכים להכיר שהשם שנכתב
בגט הוא שם אשתו. וכן מה שאמר רב שצריכים להכיר את שם
האשה בשוקר, והוא הדין לשם האיש, שצריכים לדעת שזוהו שמו
של בעלה.
הוסיפו אותם חכמים שישבו יחד להקשות: ואף שמכירים את שמו
ושם אשתו, ליחוש לשני אנשים ששמן יוסף בן שמעון, וכן שמות
נשותיהם שונים, הדרים בעיר אחת, ואין חילוק ביניהם בכתיבת
הגט לא בשמותיהם ולא בשם עירם, והחשש הוא, דלמא כתב
אחד מהם גיטא, והואיל והעדים מכירים אותו ואת אשתו יחתמו
לו על הגט, ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך – וילך ויתן את הגט
לאשת חבירו, ששמו כשמו, ותטען שהיא גרושה מבעלה ומותרת
להינשא.
מתרץ רב אחא בר הונא: אמר להו רב אחא בר הונא, הכי אמר רב,
שני יוסף בן שמעון ששמות נשותיהם שונים הדרים בעיר אחת, אין
מגישין נשותיהן אלא זה בפני זה, וממילא לא יתכן שאחד מהם
יתן את הגט לאשת חבירו, שהרי יצטרך לעשות זאת בפני חבירו,
וחבירו לא יניח לו לעשות כן.
הוסיפו החכמים להקשות: ועדיין ליחוש, דלמא אזיל למתא
אחריתא – שמת ילך אדם שאין שמו יוסף בן שמעון, לעיר אחרת
שלא מכירים אותו, ומחזיק ליה לשמיה ביוסף בן שמעון – ויפרסם
ששמו יוסף בן שמעון, ויחזיקוהו באותה עיר בשם זה, וכתבי גיטא
על שם יוסף בן שמעון שבעיר אחרת, וממטי ליה לאיתתיה דהיאך
– ויתנו לאשת יוסף בן שמעון שגר בעיר אחרת.
מתרץ רב הונא בר חיננא: אמר להו רב הונא בר חיננא, הכי אמר
רב, כל אדם שהוחזק בשמו בעיר במשך שלשים יום, אין חוששין לו
שמת הוא משקר, כיון שהיה חושש שיגיע אדם מעירו ויגלה שאין
זה שמו האמיתי.
שואלת הגמרא: ואם לא איתחזק שמו במשך שלשים יום, והוא
רוצה לגרש את אשתו עתה, מאי – מה דינו, כיצד מבררים אם זהו
שמו האמיתי או לא. משיבה הגמרא: אמר אבוי, דקרו ליה, ועני –
קוראים לו פתאום בשם שהוא אומר שזוהו שמו, ואם הוא עונה
לקריאה זו מוכח שזוהו שמו האמיתי, שאם לא כן לא היה נותן לבו
לקריאה זו, ולא היה עונה.
הגמרא מביאה את דעת החולק על אבוי: רב זביד אמר, אין תקנה
בכך שיקראו לו ויענה, כיון דלמא, ברימאותיה דהי – הרמאי נזהר
ברמאותו, שלא תתגלה, ויתן דעתו לענות לשם זה, ואין תקנה
לכתוב גט לאדם עד שיוחזק שמו בעיר שלשים יום.
הגמרא מביאה מעשים שונים בענין הכרת בעלי הדין ששמן
כתוב בשטר: הווא תבא – מעשה בשובר מסוים שנכתב בו
שנפרעה כתובתה של אשה פלונית, דהוה תתבי עלה – שהיה
חתום עליו כעד רב ירמיה בר אבא. איתיה לקמיה ההיא איתתא –
באה אותה אשה לפני רב ירמיה, ואמרה ליה, לאו אנא הווא – לא
אני הייתי האשה שביקשה ממך לחתום על שובר זה, אלא יתכן
שהיתה זו אשה אחרת ששמה כשמי ושם בעלה כשם בעלי, והיא
נחנה את השובר לבעלי, אך לפי האמת עדיין לא נפרעה כתובתי.
אמר לה רב ירמיה בר אבא, אנא נמי אמרי להו – גם אני אמרתי
לעדים שחתמו איתי על השובר דלאו איתיה היא – שאין את האשה
שבאה לפנינו לבקש את כתיבת השובר, ובאמת יתכן שכתובתך
לא נפרעה, ואמרו לי אותם עדים שאת היא אותה אשה, ומה
שאני סבור שזו אשה אחרת היינו כיון דמיקש הוא דקשא לה –
הזקינה אותה אשה, ובגר לה קלא – והתחלף קולה, כלומר נעשה
קולה עבה יותר, ולכן טעיתי בו.
הגמרא מביאה את ההלכה בזה: אמר אבוי על מעשה זה, אף על
גב דאמור רבנן (שבועות לב) שדורשים מהפסוק (ויקרא ה א) 'אם לוא
יגיד ונשא עונו',